

БЕЗДОКУМЕНТАРНА ФОРМА ІСНУВАННЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД (НА ПРИКЛАДІ АКЦІЙ)

Барикова А.А.,

студент юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена аналізу проблематики бездокументарної форми цінних паперів. У дослідженні розкрито сутність аксіологічного підходу та визначено його прояв щодо електронного документообігу на фондовому ринку. Встановлено, що за умови формування нової інформаційної культури на фондовому ринку може йтися про бездокументарну форму акцій як базис, що зумовлює появу відповідних комунікаційних процесів і формування професійних якостей учасників цих правовідносин.

Ключові слова: бездокументарна форма, електронний документ, акція, інформаційна культура, аксіологічний підхід, цінність.

Барикова А.А. / БЕЗДОКУМЕНТАРНАЯ ФОРМА СУЩЕСТВОВАНИЯ ЦЕННЫХ БУМАГ: АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД (НА ПРИМЕРЕ АКЦИЙ) / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

Статья посвящена анализу проблематики бездокументарной формы ценных бумаг. В исследовании раскрыта сущность аксиологического подхода и определены его проявления в электронном документообороте на фондовом рынке. Установлено, что в условиях формирования новой информационной культуры на фондовом рынке может идти речь о бездокументарной форме акций как базисе, что приводит к появлению соответствующих коммуникационных процессов и формированию профессиональных качеств участников этих правоотношений.

Ключевые слова: бездокументарная форма, электронный документ, акция, информационная культура, аксиологический подход, ценность.

Barikova A.A. / THE NON-DOCUMENTARY FORM OF SECURITIES: THE AXIOLOGICAL APPROACH (ON THE EXAMPLE OF THE SHARES) / Kyiv National Taras Shevchenko University, Ukraine

The study reveals the essence of axiological approach and sets its display on electronic document on the stock market. The aim of the papers is to form an idea of the axiological dimension of book-entry form of security in today's information environment. For the purpose of the study such basic tasks are revealed: to describe the problems non-documentary form of securities (for example, shares), also to reveal the essence of axiological approach and to define its display on electronic document on the stock market. However, although the legislation resolved the issue in some detail on the transfer of shares in book-entry form, but in practice there are already many difficulties in the first phase of dematerialization. It is determined that the axiological dimension of non-documentary form of securities led to the need to move it to the electronic document shares on the stock market. It is established that when the formation of a new information culture in the stock market takes place there the dematerialized shares are the basis which leads to the appearance of the appropriate communication processes and the professional skills of participants in these relationships. The article states that the value is actually associated with the book-entry form of shares that relates to primarily informational items which can be displayed in various physical media, to commit transactions between the subjects (to appeal to them by the person from whom the material is an appropriate recording media). On this basis, the foundations for the formation of a new business information culture are laid in the stock market in the broadcasting and the exchange of information in space and in time from a comparison of the motives, needs, interests, ideas of the counterparties as the communication partners related together.

Key words: book-entry form, electronic document, share, information culture, axiological approach value.

Для вирішення завдання акумуляції значних обсягів фінансових ресурсів у загальній системі фінансового забезпечення суб'єктів господарювання як фінансові інструменти у діяльності акціонерних товариств (далі – АТ) використовуються цінні папери (у тому числі акції). Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що наразі спостерігається тенденція до переведення документообігу в бездокументарну форму, що створює нові реалії відповідно правового поля.

Так, чимало дискусій, критики та зауважень протягом тривалого часу викликає вимога існування акцій у бездокументарній формі. Нині питання переведення акцій з документарної форми існування в бездокументарну чітко врегульовано чинним законодавством [1, с. 181], а саме: ч. 3 ст. 5 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» [2]. Положенням про порядок переведення випуску іменних акцій документарної форми існування у бездокументарну форму існування, затвердженим рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 98 від 30 червня 2000 р. [3].

М.М. Агарков, Г.Ф. Шершеневич, О.О. Кулинич, В.В. Посполінак, О.Т. Онуфрієнко, А.Л. Салатко та інші у своєму науковому доробку досліджували аспекти форми існування цінних паперів, зокрема акцій. Аксіологічні виміри пізнання наявні в роботах таких науковців, як Ф. Адлер, Г. Беккер, П. Бурдье, Ф. Грос, Н. Еліас; Р. Інглехарт, К. Клакхон, Н. Луман, Р. Мертон, Т. Парсонс, М. Рокич, Н. Смельзер, Ю. Хабермас; В. Соловйов, М. Бердяєв та інших.

Метою роботи є формування уявлення про аксіоло-

гічний вимір бездокументарної форми існування цінного паперу в сучасному інформаційному середовищі. Відповідно до мети в дослідженні вирішуються такі основні завдання: охарактеризувати проблематику бездокументарної форми цінних паперів (на прикладі акцій); розкрити сутність аксіологічного підходу та визначити його прояв щодо електронного документообігу на фондовому ринку.

Реалізуючи концепцію бездокументарних цінних паперів, українська правова доктрина, на думку О.І. Онуфрієнка, постала перед проблемою, відомою багатьом країнам системи континентального права. Йдеться про можливість застосування такого правового титулу як право власності на об'єкти, яких не існує як предметів матеріального світу та права на які фіксуються у вигляді записів на електронних носіях [4, с. 29]. Водночас деякі науковці заперечують існування цінного паперу в бездокументарній формі, оскільки таким чином втрачається його презентаційна властивість.

В.А. Белов, досліджуючи правову природу цінних паперів, дійшов висновку, що як класичний (тобто, мається на увазі цінний папір у документарній формі існування), так і бездокументарний цінний папір являють собою інформаційні записи, які можуть бути втілені в різні матеріальні носії, причому ці носії можуть перебувати як безпосередньо у правочинних осіб, так і у третіх осіб. Правочинні особи можуть здійснювати та відчувувати свої права в першому випадку – безпосередньо, а в другому – за умови звернення до особи, у якій перебуває матеріальний носій відповідного запису. Саме в цьому полягає

основна відмінність інститутів класичних та бездокументарних цінних паперів [5, с. 23].

На всіх розвинутих фондових ринках зараз відбувається перехід на бездокументну форму цінних паперів. Для України цікавим є приклад Франції, оскільки в нашій країні, як і у Франції, рахунки у цінних паперах стають еквівалентами самих цінних паперів, а не відображенням паперових цінних паперів, які фізично зберігаються у визначеному місці [6, с. 49-50]. Тобто існуюча кількість цінних паперів конкретного власника відображається на рахунку в цінних паперах (паперові цінні папери не існують у такому випадку).

Згідно з ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» [7] право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі, переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача. Так, існування акцій у бездокументарній формі забезпечує швидку перереєстрацію прав на цінні папери. Підтвердженням права власності на цінні папери в разі їх емісії в бездокументарній формі є виписка з рахунку у цінних паперах, яку зберігач зобов'язаний надавати власнику цінних паперів (ч. 3 ст. 5 Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» [7]), що спрощує процедуру перереєстрації прав власності на існуючі в бездокументарній формі акції, порівняно з документарною формою. Дотримання вимоги щодо виключно бездокументарної форми існування акцій дає змогу також зменшити ризики, пов'язані з дублюванням реєстрів акціонерів та їх раптовим зникненням.

Разом з тим, хоча в законодавстві досить детально врегульовані питання переведення акцій у бездокументарну форму існування, проте на практиці виникає багато труднощів уже на першому етапі дематеріалізації, а саме: багато АТ зіткнулися з проблемою скликання загальних зборів, оскільки чимало власників цінних паперів, які зазначені в реєстрі або померли та цю спадщину ніхто не прийняв, або місцеперебування акціонерів просто невідоме. Також багато товариств не раз стикалися з проблемою втрати системи реєстру [1, с. 182]. Водночас проблема втрати реєстру, а також щодо надійного способу перереєстрації прав власності на акції може бути вирішена завдяки існуванню бездокументарної форми існування цінних паперів, зокрема акцій.

З іншого боку, аксіологічний вимір бездокументарної форми цінних паперів зумовив необхідність переходу саме до електронного документообігу акцій на фондовому ринку.

Так, ключове поняття аксіології – «цінність», на думку Г. Лотце, є тим, що не існує, проте має значну силу, за допомогою якої людина створює новий світ культури. Американський соціолог Г. Лассвелл зазначав, що цінність нагадує атмосферний тиск, який не можна побачити, проте всі його відчувають. Ця невліва сутність цінностей,

яким важко дати визначення, пояснюється складним характером їх буття. Цінності, з одного боку, наявні в реальному світі, а з іншого – ніби існують поза ним. Вони так чи інакше причетні до людини, оскільки зумовлені самою її сутністю [8, с. 10-11]. Дійсно, за умови формування нової інформаційної культури на фондовому ринку може йтися про бездокументарну форму акцій як базис, що зумовлює появу відповідних комунікаційних процесів і формування професійних якостей учасників цих правовідносин.

Зокрема, у кібернетичі під комунікацією розуміють обмін інформацією між складними динамічними системами та їх частинами, які спроможні приймати інформацію, накопичувати її, переробляти тощо [9, с. 186]. Соціологічний підхід пов'язаний із аспектами передачі соціальної (негенетичної, семантичної, зафіксованої у знаках) інформації в суспільстві [10, с. 13-49]. Філософський вимір цієї категорії відсилає до уявлення про канал зв'язку, яким здійснюються трансляція та обмін інформацією між учасниками цього процесу [11, с. 209]. Культурологічний підхід пов'язаний із процесами двостороннього переміщення, яке передбачає взаємообмін та взаємодію [12, с. 194].

Погляд на комунікацію як соціальний процес передачі певних смислів найбільшого поширення дістав у сучасній комунікативістиці. Дослідники все частіше наголошують на тому, що комунікація – не просто процес обміну інформацією, це процес створення певної цілісності, у якій ми осмислюємо інформацію та зіставляємо наші смисли зі смислами наших комунікативних партнерів, це рух смислів у соціальному просторі та часі [13, с. 27]. Причому не останнє значення у цьому процесі відіграє цінність інформації, відображеної в бездокументарній формі акцій.

Фактично ціннісне значення бездокументарної форми існування акцій стосується насамперед інформаційних записів, які можуть бути відображені на різних матеріальних носіях, для вчинення правочинів за умови звернення до них із боку особи, у якій перебуває матеріальний носій відповідного запису. На цій підставі закладено підвалини для формування нової підприємницької інформаційної культури на фондовому ринку при трансляції та обміні інформацією у просторі та часі із зіставленням мотивів, потреб, інтересів, уявлень контрагентів в якості комунікативних партнерів між собою.

Отже, необхідність існування акцій у бездокументарній формі зумовлена відсутністю потреби в матеріальному носії для здійснення прав, які набуває власник акцій; абсолютним збільшенням випусків цих цінних паперів, де ефективність обслуговування останніх можлива лише за умови їх обігу у вигляді електронних записів; здатністю бездокументарної форми прискорювати, спрощувати та здешевлювати розрахунки, рух від одного власника до іншого, зберігання й облік акцій. За умови формування нової інформаційної культури на фондовому ринку може йтися про бездокументарну форму акцій як базис, що зумовлює появу відповідних комунікаційних процесів і формування професійних якостей учасників цих правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущак О. Л. Вимога існування акцій виключно в бездокументарній формі як один із факторів ефективного розвитку ринку цінних паперів / О. Л. Андрущак // Часопис Київського університету права : український науково-теоретичний часопис / Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2011. – № 1. – С. 179-183.
2. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України [Електронний ресурс] : офіц. текст : станом на 1 січня 2013 р. / Верховна Рада України // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
3. Про затвердження Положення про порядок переведення випуску іменних акцій документарної форми існування у бездокументарну форму існування: рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] : офіц. текст : станом на 13 квітня 2012 р. / Верховна Рада України // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0706-00>.
4. Онуфрієнко О. І. Правове регулювання випуску та обігу емісійних цінних паперів в Україні [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Онуфрієнко Олександр Іванович ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 199 арк.
5. Белов В. А. Ценные бумаги как объекты гражданских прав. Вопросы теории. Дисс... канд... юрид. наук в форме научного доклада, выполняющего также функции автореферата : 12.00.03. – М., 1996. – 41 с.
6. Посполітак В. В. Передача права власності на цінні папери та прав за цінними паперами в Україні (цивільно-правовий аспект) : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / В. В. Посполітак // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка: інститут міжнародних відносин. – К., 2001. – 226 с.

7. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні: закон України [Електронний ресурс] : офіц. текст : станом на 1 січня 2013 р. / Верховна Рада України // Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/710/97-вр>.

8. Кузнецова Т. В. Аксиологія соціальних комунікацій: навч. посіб. / Т. В. Кузнецова. – Електронне видання каф. журналістики та філології. – Суми : СумДУ, 2012. – 300 с.

9. Урсул А. Д. Информация: Методологические аспекты / А. Д. Урсул. – М.: Наука, 1971. – 293 с.

10. Алексеев А. Н. Некоторые проблемы социологического изучения массовой коммуникации (на примере прессы) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук : 09.09.09 / А. Н. Алексеев. – Новосибирск, 1970. – 23 с.

11. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

12. Введение в религиоведение : Теория, история и современные религии [Текст] : курс лекций / Радугин А. А. – М. : Центр, 1997. – 238 с.

13. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.

УДК 342.537

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Колеснікова М.В.,
к.ю.н., старший викладач

Бершов І.О.,
студент V курсу юридичного факультету
Сумський державний університет

У статті розглядається право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи. Воно є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване статтею 34 Конституції України, а саме: право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.

Ключові слова: публічна інформація, інформація, запит на інформацію, заява, скарга, пропозиція.

Kolesnikova M.V., Bershov I.A. / ПРАВО НА ДОСТУП К ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСА ЛИЦА / Сумской государственной университет, Украина

В статье рассматривается право на доступ к информации как элемент правового статуса лица. Оно является конституционным правом человека, которое предусмотрено и гарантировано статьей 34 Конституции Украины, а именно: право каждого на свободу мысли и слова, на свободное выражение своих взглядов и убеждений, право свободно собирать, хранить, использовать и распространять информацию усно, письменно или иным способом.

Ключевые слова: публичная информация, информация, запрос на информацию, заявление, жалоба, предложение.

Kolesnikova M.V., Bershov I.O. / THE RIGHT TO ACCESS TO INFORMATION AS PART OF THE LEGAL STATUS / Sumy State University, Ukraine

This paper deals with the right of access to information as part of a legal entity status. It is a constitutional human right provided for and guaranteed by Article 34 of the Constitution of Ukraine, namely, the right of everyone to freedom of opinion and speech, freedom of expression and belief, the right to freely collect, store, use and disseminate information by oral, written or other method of their choice.

The right of access to information is a constitutional human right provided for and guaranteed by Article 34 of the Constitution of Ukraine, namely, the right of everyone to freedom of opinion and speech, freedom of expression and belief, the right to freely collect, store, use and disseminate information by oral, in writing or otherwise of their choice.

Enshrined in the Constitution of Ukraine the right to information provided primarily by the Laws of Ukraine «On citizens'», «On Information», «On Access to Public Information» and other legal acts.

Key words: Public information, information, information request, application, complaint, suggestion.

Актуальність теми. Право на доступ до інформації є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване статтею 34 Конституції України, а саме: право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір.

Закріплене Конституцією України право на інформацію передбачено, насамперед, Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблема права на доступ до інформації як елемента правового статусу особи висвітлена в роботах таких учених, як В. Брижко, В. Гавловський, В. Гарбар, В. Цимбалюк, Н. Зубар та інші. У науковій літературі окреслена проблема даної теми частково.

Постановка проблеми. Однією з найпоширеніших проблем в організації доступу до публічної інформації в органах виконавчої влади є те, що запитувачі інформації

плутають запит на інформацію зі зверненням громадян. Ці питання в Україні регулюються різними законодавчими актами відповідно: Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Законом України «Про звернення громадян» – і передбачають різні процедури їх подання розгляду. Запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Законом України «Про доступ до публічної інформації» регулюються відносини щодо доступу до публічної інформації, яка вже існує і не вимагає у відповідь на запит створювати нову інформацію. Зміст саме такого прохання робить його запитом. Ця ознака вказує, що ініціюється рух інформації від розпорядника до запитувача.

Мета статті – визначити поняття «право на доступ до інформації» як елемент правового статусу особи.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання: – проаналізувати розбіжності між ЗУ «Про доступ до публічної інформації», ЗУ «Про звернення громадян», ЗУ «Про інформацію»;